

ג'לבינה בתנור – וחשבון לא סגור מהאון * אבישי הדרי, מ"מ טנקים, שהשתתף בתקריות בשטחים המפורזים ובמלחמה על המים מביא את סיפורם של שני עימותים * "אחד הפגזים שירו הסורים פגע בעץ בקרבת הטנק. מעוצמת הפיצוץ התעקם מדף כיפת המפקד ונסגר עליו כשאני עם חצי גוף בחוץ, לחוץ על-ידי המדף העקום של כיפת המפקד מבלי יכולת להשתחרר" * וגם: איך הצליחו הסורים במוצב עמרת עז א-דין לעבוד על צה"ל

חורף 1966 לא הביא איתו את השקט לגבול סוריה-ישראל. המאמצים של ישראל לעצור את העבודות בתוואי ההטיה הסורי בצפון רמת הגולן נמשכו ללא הפסק. במהלך האביב והקיץ של 1965 נפגע פעם אחר פעם הצידוד ההנדסי שעבד בתוואי ההטיה הסורי על-ידי תותחי הטנקים הישראליים, ולא הועילה הרחקתו לאחר כל "תקרית" לשטחי עבודה רחוקים יותר, כדי להוציאו מטווח הירי שלהם.

הפעילות הישראלית האגרסיבית כנגד התוכנית ההנדסית הסורית להטות את מי הירדן לשטח סוריה ולטרפד בכך את הפעלתו של המוביל הארצי – פעילות שזכתה לכינוי "המלחמה על המים", לא היתה דבר מובן מאליו והיא כרוכה בהבנת הקשר שבין מים, ביטחון והסדרים מדיניים.

כדי לעשות זאת יש לחזור כמה צעדים לאחור, לסיפורו של "הגבול הבינלאומי", שנקבע בין המנדט הצרפתי למנדט הבריטי ומשמש עד היום כבסיס להסדרי הגבול עם לבנון, סוריה וירדן, ל"הסכם שביתת הנשק" עם סוריה בתום מלחמת העצמאות, בו נקבע ההסדר של "השטחים המפורזים", לחזור "למוביל הארצי" שתוכניתו המקורית השתנתה בעקבות לחץ סורי והחלטות האו"ם, לחזור ל"תוכנית ההטיה" הסורית שבאה בתגובה להפעלת "המוביל הארצי" בקיץ 1964 ולדילמה הישראלית – כיצד להגיב לתוכנית זו.

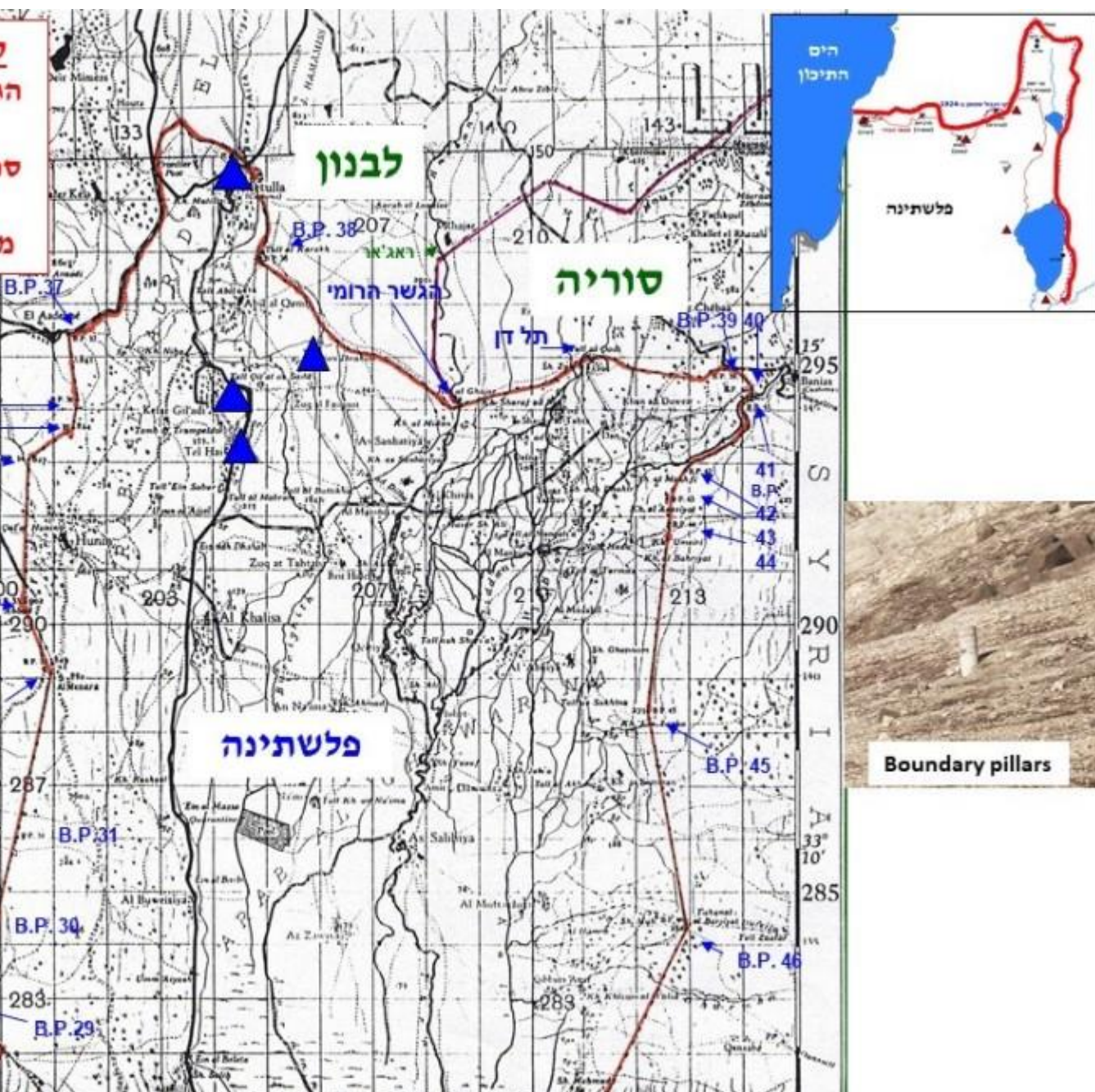
בפוסט זה בחרתי להרחיב בשני תחומים: התחום הראשון, הצגת הרקע להסדרי הגבולות בצפון המלווים אותנו מראשית הציונות ולאורך הסכסוך הישראלי-ערבי עד ימינו. התחום השני, סיפורה של "המלחמה על המים" מזווית הראייה האישית שלי, כמי שנטל בה חלק פעיל. זאת אעשה באמצעות סיפורן של שתיים מתוך "התקריות" בהן נטלתי חלק.

הגבול הבינלאומי

בתום מלחמת העולם הראשונה חולקו שטחי האימפריה העות'ומנית במזרח התיכון בין בריטניה לצרפת ע"פ הסכם סייקס-פיקו, שנחתם ביניהן במהלכה. חלוקת השטחים הראשונה נעשתה ע"י "חבר הלאומים" בוועידת פריז ב-1920 והגבול סומן על גבי מפות לא מפורטות. במטרה לבחון את קו הגבול בשטח ולהתאימו לאינטרסים של שני הצדדים ולצרכי התפעול השוטפים שלו, הקימו הצדדים ועדה צבאית בראשותם של הקצינים פולה הצרפתי וניו קומב' הבריטי. הוועדה קיבלה את הסמכות לערוך שינויים בקו הגבול ואף לערוך חילופי שטחים בין הצדדים בכל מקום בו יידרש הדבר.

הוועדה פעלה בין השנים 1921 ל-1923, ובהסכם שנחתם ביניהן ב-1923 נקבע סופית הגבול בין שטחי המנדט שקיבלה כל אחת. גבול זה הוכר ע"י "חבר הלאומים" כגבול בינלאומי והיתה זו פעם ראשונה בהיסטוריה המודרנית, שסומן בצפון הארץ גבול, שזכה להכרה בינלאומית והיה לגבול בינלאומי מוכר.

תחילתו של הגבול היתה בראש הנקרה וסופו באל-חמה. בגלל המבנה הטופוגרפי הקשה של הגליל, לא סומן הגבול פיזית בשטח, למעט 71 אבני גבול (Pillars Boundary (B.P) שהונחו בנקודות בולטות, כאשר לא תמיד ניתן היה לראות מנקודה מסוימת את הנקודה שלפניה או את הנקודה שאחריה. על גבי המפות שליוו את סימון הגבול, חוברו נקודות הגבול הללו, בקווים ישרים ויצרו גבול גיאומטרי.

פנחס רוטנברג, שחקר ותיכנן את ניצול מערכת הירדן/ירמוך, ונחשב בעיני הבריטים לבר סמכא בנושא, היה אחד היועצים המרכזיים שלהם בעת עבודת הוועדה שסימנה את הגבול מחדש. רוטנברג שיכנע אותם כי במהלך הסימון המפורט שעושה ועדת פולה/ניו קומב', חובה עליהם להכליל בתחום הריבוני של המנדט הבריטי את מי הכינרת ואת הירדן ומקורותיו, כיוון שזהו מקור המים העיקרי בפלשתינה.

השפעתו של רוטנברג על תוצאות עבודתה של ועדת פולה/ניו קומב' ניכרת היטב בקביעת מיקומו של הגבול לאורך הירדן והכינרת, ובהתקשותה של בריטניה כי "הגבול הבינלאומי" יסומן בצורה שתבטיח את שליטתה הריבונית עליהם.

גשר בנות יעקב 1949 [האוסף הציוני]

בקטע הגבול מהבניאס לגשר בנות יעקב, נקבע בעצתו של רוטנברג שהגבול יעבור בקו גובה 180, דבר שיאפשר בעתיד לחפור תעלת ניקוז בחלק המזרחי של אגם החולה כחלק מפרויקט הייבוש שלה אותו החל לתכנן.

מגשר בנות יעקב עד לשפך הירדן לכינרת, עבר הגבול כ-150 מטר מזרחית לערוץ הירדן ההררי, ולא במרכז הערוץ כפי שמקובל בדרך כלל, דבר שהותיר את הירדן בריבונות בריטית מלאה. משפך הירדן ועד עין גב נקבע כי הגבול יעבור תמיד במרחק של 10 מטר מקו המים וישאיר רצועת חוף ברוחב זה בריבונות בריטית. שוב היה זה בעצתו של רוטנברג, שבמסגרת תוכניותיו לניצול מי אגן הירדן/ירמוך, קיבל את

ברכתם של הבריטים להקים את תחנת הכוח בנהריים.

לצורך זה, תיכנן רוטנברג להקים סכר במוצא הירדן מהכינרת (סכר דגניה) וחשש כי הסכר יגרום לעליית מפלס הכינרת. מחקריו הראו כי עליית המפלס גורמת בתחילה להצפת הגדה המזרחית של הכינרת, ובעיקר בקטע שבין שפך הירדן לעין גב, ורק לאחר מכן יוצפו שטחים בגדה המערבית של האגם. מסיבה זו נקבע בהסכם הגבולות תקדים ייחודי, לפיו רצועת חוף ברוחב 10 מטר תישאר בידי הבריטים תמיד, גם אם ישתנו מפלס הכינרת וקו החוף המזרחי שלה.

במסגרת עבודתה של ועדת פולה/ניו קומב', קיבלה הוועדה את הסמכות לערוך חילופי שטחים בין הצדדים, כדי שלא לפגוע בזכויות הבעלות עליהם. הבריטים ניצלו אפשרות זאת כדי להזיז את הגבול שסומן במרכז הכינרת, לצידה המזרחי ולהשיג שליטה ריבונית מלאה עליה. הדבר נעשה על-ידי דרישה לקבל מהצרפתים את שטחיו של בן חסותם עבאס אפנדי הבאהי, המצויים בגדה המזרחית של הכינרת, בין עין גב למעגן, ותמורתם למסור להם את שטחיו של האמיר פאעור המצויים בצפון רמת הגולן. כדי להכליל בתחום המנדט הבריטי את שטחיו של אעבס אפנדי, טיפס קו הגבול מעין גב לשפת המצוק של רמת הגולן בסוסיטא, עבר לאורך שפת המצוק מעל מזרח הכינרת והסתיים באל חמה שבערוץ הירמוק. חילוף שטחים זה, בתוספת לרצועת עשרת המטרים שבין השפך לעין גב, היקנה לבריטים ריבונות מלאה על הכינרת.

"השטחים המפורזים" בגבול ישראל סוריה

מלחמת העצמאות שבאה בעקבות "תוכנית החלוקה" של פלשתינה, הסתיימה בשורה של הסכמי שביתת נשק, שנחתמו בחודשים הראשונים של שנת 1949. ההסכמים הראשונים נחתמו עם מצרים, לבנון וירדן, וכבסיס לקביעת הגבולות בהסכמי שביתת הנשק הללו שימשו גבולות המנדט הבריטי בפלשתינה. סוריה נשארה המדינה הערבית היחידה שעדיין לא הגיעה ישראל להסכם, עקב המחלוקת על מיקומו של קו שביתת הנשק.

סוריה טענה כי איננה מכירה בגבול בינלאומי שנחתם בין שתי מדינות זרות – בריטניה וצרפת, ודרשה שהשטחים שהחזיקה בתום הקרבות בתחומי המנדט הבריטי (באזור דן, בעמק החולה ובמזרח הכינרת) יכללו בתחומה. ישראל טענה, כי קו שביתת הנשק צריך היה להיות חופף לגבול בינלאומי מוכר, כפי שנקבע בהסכמי שביתת הנשק שנחתמו קודם לכן עם מצרים ולבנון, בהם פינתה ישראל שטחים שכבשה בתחומן מעבר לגבול הבינלאומי.

בתיווכו של שליח האו"ם, ראלף באנץ', הושגה לבסוף פשרה. בהסכם שנחתם ב-20 ביולי 1949 נקבע שהסורים ייסוגו לגבול הבינלאומי מהשטחים שאותם החזיקו ממערב לו והשטחים שיפנו על ידם יהיו במעמד של "שטחים מפורזים". במתכוון לא צויין בהסכם מעמדם של "השטחים המפורזים" והריבונות עליהם, למעט הקביעה שמעמדם יוסדר בשיחות שלום לכשאלה יתקיימו.

על פי הפרשנות הסורית, על "השטחים המפורזים" שפנו על ידם, לא חלה ריבונות של אף אחד מהצדדים. הם נתונים לפיקוח האו"ם ואסור לעשות בהם כל שינוי אסטרטגי. על פי הפרשנות הישראלית, השטחים שפינו הסורים הינם בריבונות ישראלית (על סמך החלטת האו"ם על "תוכנית החלוקה" 1947, בה סומן הגבול הבינלאומי המוכר של תחום המנדט הבריטי) והפירוז החל עליהם הוא פירוז צבאי בלבד,

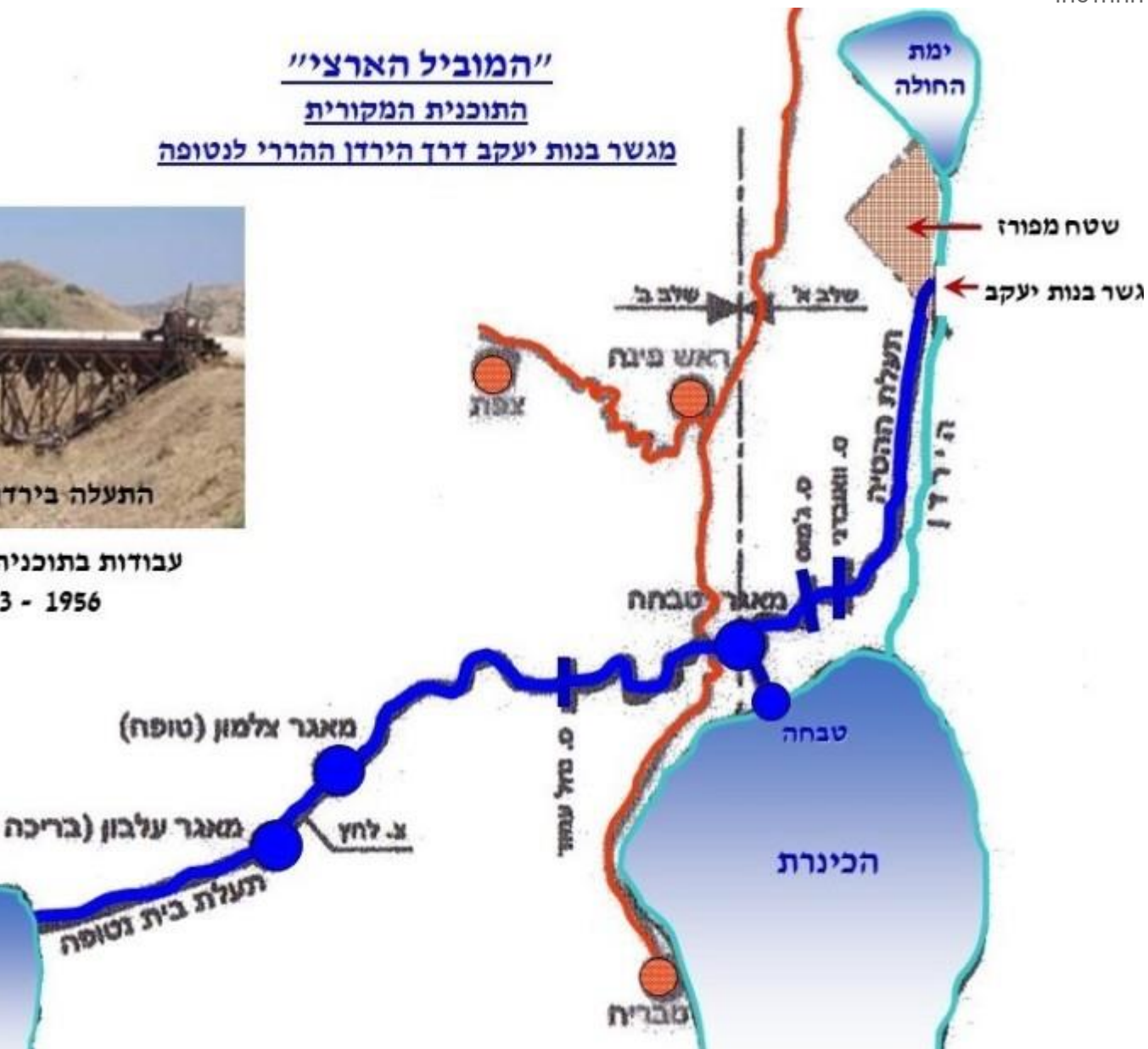
האוסר להכניס כוחות צבא לתוכם.

הפרשנות השונה שניתנה על-ידי כל אחד מהצדדים למשמעותו של המושג "שטח מפורז", היא שאיפשרה להשיג את ההסכם. בפרשנות שונה זו (העמימות) ובעובדה שהסורים לא נסוגו עד הגבול הבינלאומי, אלא החזיקו בגדה המזרחית של הירדן ובחלק מהגדה המזרחית של הכינרת, היו טמונים זרעי המחלוקת והסכסוך אשר ליוו את יחסי הגבול בין ישראל לסוריה מחתימת ההסכם ועד מלחמת ששת הימים.

"המוביל הארצי" ותוכנית ההטיה הסורית

בראשית שנות החמישים החלו העבודות במוביל הארצי, שאמור היה להתחיל על-פי התכנון המקורי בגשר בנות יעקב, כדי לנצל את הפרש הגובה לצורך הזרמת מי הירדן דרומה, וכדי לייצר חשמל ע"י הזרמת חלק מהמים חזרה לכינרת. העבודות שהחלו נתקלו בהתנגדות סורית, בטענה שהן מתנהלות בתוך "שטח מפורז". מועצת הביטחון שדנה בעניין אישרה את המשך העבודות, אך בריה"מ החליטה לראשונה בתולדות האו"ם, לנצל את זכות הווטו שניתנה לחברות הקבועות במועצת הביטחון והטילה וטו על

הנשיא האמריקני אייזנהאור, שלא רצה להתעמת עם הרוסים בנושא זה, דרש מישראל להפסיק את העבודות ושלא לאיזור את נציגו – ג'ונסטון, כדי שיכין תוכנית לחלוקה צודקת של המים באגן הירדן-ירמוך, שתהיה מקובלת על הצדדים. תוכניתו של ג'ונסטון שהוצגה לצדדים, נדחתה על-ידי סוריה ולבנון בטענה כי פירושה הכרה בישראל. לעומת זאת, ירדן וישראל קיבלו אותה וכתוצאה מכך זכו להשתתפות אמריקנית נדיבה במימון תוכניות המים שלהן – ירדן למימון תעלת הר'ור (כיום תעלת המלך עבדאללה), שנועדה להוליך את מי הירמוך לבקעת הירדן, וישראל למימון השינוי בתוכנית המקורית של המוביל הארצי, שבמקום להוליך את המים מגשר בנות יעקב בגרביטציה ולנצל את הפרשי הגובה לייצור חשמל, נאלצה לקבל תוכנית בה יישאבו המים מהכנרת במשאבות ענק, הצורכות חשמל רב. דחיית תוכנית ג'ונסטון על-ידי סוריה, השאירה את המחלוקת בשאלת השליטה בירדן הצפוני ובכנרת בעינה.

כאשר הופעל המוביל הארצי ביולי 1964 במתכונתו הנוכחית (שאיבה מהכנרת), פנתה סוריה לליגה הערבית בדרישה להתערבות כוחנית כנגד ישראל, שגוזלת ממנה את המים השייכים לה. הליגה הערבית שהתכנסה בקהיר בספטמבר 1964, דחתה את דרישתה של סוריה לפעול בכוח נגד ישראל ובמקום זאת עודדה אותה לבצע תוכנית הטיה משל עצמה, שתפחית במחצית את כמות מי הירדן הזורמים לכנרת.

1962, עבודות הפרויקט הלאומי המוביל הארצי [צילום: משה פרידן, לע"מ]

מדובר היה בתוכנית שאפתנית, שבה יוטה החצבני העליון אל הליטני והחצבני התחתון (הוואזני), יישאב אל הבניאס, שיוטה לרמה הסורית. התוכנית דיברה על בניית מערכת הולכה לאורך הרמה, שתוביל את המים מצפון הרמה לדרומה, אל אפיק הירמוך ליד הכפר מוחייבה שבקרבת אל חמה בתחום ירדן.

תחילתה של "המלחמה על המים"

תוכנית ההטיה הסורית, שהיתה אמורה לפגוע קשות בכינרת ובתפעולו של המוביל הארצי, היתה מבחינת ישראל חציית קו אדום שאיתו לא יכלה להשלים ואותו לא יכלה לקבל ללא תגובה הולמת שתביא להפסקת העבודות ולביטולן.

העבודות בתוואי ההטיה הסורי החלו במורדות המערביים של ג'בל רוס (הר דב) והעמידו את ישראל בפני דילמה – כיצד להגיב מבלי להיגרר למלחמה כוללת. מדובר היה בפעילות צבאית בתוך השטחים המפורזים, המפוקחים על-ידי משקיפי האו"ם וצריך היה לעשות זאת מבלי להיחשב לצד התוקפן בדיוני מועצת הביטחון.

בפני המטה הכללי עמדו כמה חלופות: הראשונה, שימוש בחיל האוויר כדי לפגוע בציד הסורי. השנייה, פשיטה רגלית מעבר לגבול בנוסח פעולות התגמול של שנות החמישים, שבה ישמידו הכוחות את הכלים הסורים. השלישית, ירי ארטילרי שמידת הדיוק שלו מעמידה בספק את יעילותו, והרביעית, השמדת הציד ההנדסי באמצעות ירי טנקים מבלי לעבור את הגבול.

נחל דן. ברקע משמאל ג'בל רוס [הר דב] שבמורדותיו המערביים החלה להיחפר תעלת ההטיה [האוסף הציוני]

הבחירה בחלופה האווירית טמנה בחובה פוטנציאל להתלקחות איזורית, ולכן לאורך תקופה ארוכה נמנעה ישראל מלנקוט בה. השימוש בחלופת הפשיטה הרגלית, אשר בה היה צה"ל מורגל באותה העת, היתה עלולה להציג את ישראל כתוקפנית וכמפרה את הסכם שביתת הנשק והיה קיים בה פוטנציאל להתלקחות רחבה יותר, שתביא להתערבות בינלאומית של מועצת הביטחון והמעצמות. החלופה של שימוש בירי טנקים לצורך השמדת הציד ההנדסי, היתה אומנם בעלת הסיכוי הנמוך ביותר לגרום להתלקחות כללית, אך מגרעותיה לא נסתרו מעיני מקבלי ההחלטות. הראשונה שבהן, חוסר האמון ביכולתו של השריון להשיג את התוצאות הרצויות, והשנייה, השיקול האם להכניס כלי לחימה כמו טנקים ותותחים לאזורים המפורזים, פעולה שללא עילה מתאימה, כמו צורך בהתגוננות כנגד תוקפנות גלויה, היתה מתפרשת ללא ספק כהפרת הסכם שביתת הנשק וכתוקפנות ישראלית.

הפיתרון שהוצע על-ידי מפקד גייסות השריון, אלוף טל, ועל-ידי אלוף פיקוד הצפון דדו, ואשר אומץ על-ידי הרמטכ"ל רבין, היה "התגמול המקביל". בבסיסו של פיתרון זה עמד הרעיון לנצל את תקריות הגבול בשטחים המפורזים, שהיו לשגרה מאז נחתם הסכם שביתת הנשק, כדי לפגוע במהלך בציד ההנדסי המבצע את עבודות ההטיה הסורית.

הכוונה היתה לנצל את ההתנהלות הסורית, שנמשכה לאורך כל השנים, בה היו הניסיונות הישראליים לעבד את השטחים המפורזים נתקלים בירי סורי, דבר שגרר תגובה ישראלית והפך לא פעם מתקרית גבול מקומית לאירוע בהיקף נרחב.

מגבלות הפירוז לא חלו על הצד הסורי של הגבול, ולכן הציבו הסורים במוצבי הגבול טנקים, תותחים ומרגמות כבדות, שאותם לא היססו להפעיל כנגד הטרקטורים הישראליים, שעסקו בעיבוד השטחים הללו וכנגד הישובים שסביבם. הנחת העבודה היתה כי ביצוע פעילות חקלאית או אחרת בשטח מפורז הסמוך לאיזור העבודות הסוריות, יביא לירי סורי שעליו תוכל ישראל להגיב כמתגוננת, מבלי להיחשב כתוקפנית. התגובה הישראלית תהיה תוך הסלמה מבוקרת ותוך שימוש בסוג נשק מקביל לזה שבו משתמשים הסורים. ירי של טנקים סוריים המצויים במוצבים הסמוכים לשטח המפורז, יאפשר להשיב בירי טנקים מצידנו, אותו אפשר יהיה להצדיק כצעד של התגוננות. ירי הטנקים ינוצל לא רק לפגיעה בטנקי האויב, אלא גם לפגיעה והשמדת הכלים ההנדסיים העובדים בתוואי הטיה.

מכיוון שלצורך פעילות שכזו נדרשה ישראל להכניס בהיחבא כלי נשק האסורים בהכנסה לשטחים המפורזים, לא היה מנוס מלנקוט בדרך של ייזום "תקריות גבול". כלומר, לגרום לאירוע להתרחש במקום מסוים ובעיתוי המתאים לנו, ולהשאיר בידי הסורים את ההחלטה האם ומתי לפתוח באש. בדרך זו לא תיחשב ישראל לתוקפנית בעיני משקיפי האו"ם. מסיבה זו אף הוגבל מספר הטנקים שהוכנסו לשטח, וברוב התקריות לקחו חלק שלושה או ארבעה טנקים בלבד.

לכל פעולה כזו עלולות היו להיות השלכות בינלאומיות, ולכן נדרש היה אישור של הממשלה או של ועדת השרים לענייני ביטחון לפני ביצועה. הפעלת חיל האוויר כמענה זמין ואפקטיבי ירדה מהפרק אחרי ניסיון אחד, שזכה לתגובה בינלאומית חריפה. לאחריה נשמרה הפעלת חיל האוויר רק לאירועים בהם הפגיזה הארטילריה הסורית יישובים אזרחיים ורק באישור ראש הממשלה.

תוצאות התקרית הראשונה שהתרחשה ב-3 בנובמבר 1964 בתל דן, לא ניבאו עתיד מזהיר לירי הטנקים. רעיון "התגמול המקביל" אומנם הוכח כנכון מבחינת משקיפי האו"ם, והטנקים הצטרפו לירי רק לאחר שהטנקים הסורים פתחו באש, אך צוותי הטנקים חסרי הניסיון ירו כמות רבה של תחמושת מבלי שפגעו במטרות המיועדות.

הלקחים המיידיים שהופקו מאירוע זה, יושמו כבר בתקרית הבאה שהתרחשה באותו מקום עשרה ימים מאוחר יותר. הטנקים היורים הורחקו זה מזה והורחקו מהמטרות ע"י הסגתם מקדמת תל דן לאיזור בית אוסישקין בקיבוץ דן. הדבר נעשה כדי שהתותחנים יוכלו לבצע תיקוני ירי, מבלי שרשף התותח יפריע.

טנק שרמן, שנות ה-60 [תצלום: ארכיון צה"ל]

בנוסף, בוצע תיאום כוונות קפדני ומפקדי הטנקים והתותחנים למדו לזהות את אפקט הפגיעות של סוגי התחמושת השונים, שנורו על-ידי כלי נשק אחרים שירו יחד איתם. התקריות הראשונות גם הבהירו למפקד הגייס כי יש לעדכן באופן יסודי את תורת תותחנות הטנקים ולהטמיע אותה באימוני יחידות השריון.

שני סוגי הטנקים שלקחו חלק בתקריות הללו היו כלים מיושנים מאוד. השרמן, שהיה טנק המערכה העיקרי של ארה"ב במלחמת העולם השנייה, והצנטוריון שהוכנס לשירות בסוף אותה מלחמה והיה לטנק המערכה הבריטי בשנות החמישים. הצורך להאריך את חייהם ולאפשר להם להתמודד בשדה הקרב שהשתנה בינתיים, הביא את התעשייה הצבאית בישראל להכניס בהם כמה שיפורים.

ראשון שופר השרמן, בו הוכנס בשנות החמישים תותח 75 מ"מ. תותח זה הוחלף בשנות השישים בחלק מהטנקים לתותח צרפתי בקוטר 105 מ"מ. מנוע הבנזין שלו הוחלף במנוע דיזל ומערכת ההסעה בעלת הזחל הצר הוחלפה במערכת זחלים רחבה יותר. בטנקי הצנטוריון הוחלף תותח ה-20 ליטראות לתותח דגם נאט"ו של 105 מ"מ, אך מנוע הבנזין ומערכת ההסעה הבלתי אמינה שלו, שטרם הוחלפו באותה עת, היו בעוכריו. על מד טווח ועל מערכות הכינון הממוחשבות הקיימות היום בטנקים, איש עדיין לא חלם.

צוותי הטנקים שהשתתפו ב"תקריות", היו בתחילה צוותים אקראיים ומתחלפים מתוך הפלוגות המבצעיות של גדוד 82 (צנטוריונים) וגדוד 52 (שרמנים). איני יודע ואיני יכול להעיד מה היה תהליך איוש צוותי הצנטוריונים בגדוד 82, אך בין צוותי השרמנים היתה בחצי השנה הראשונה של 1965 תחלופה רבה. אנשי הצוות הראשונים היו מפלוגתו הותיקה של בן שושן, אשר זכה בעצמו בצל"ש בתקרית תל דן השנייה ואליהם הצטרפו בהמשך אנשי צוות מהפלוגה המבצעית של לפידות. גם בתוך הצוותים היתה תחלופה רבה וחלק מאנשי הצוות לקחו חלק בתקרית אחת וחלקם במספר תקריות.

באפריל 1965 הועבר גדוד 52 (השרמנים) מחטיבה 7 לחטיבה 14. מפקד החטיבה היה מוסא פלד, שחזר מהשתלמות שריון מתקדמת בפורט נוקס בארה"ב. פלד, שהיה איש צבא מקצועי מאוד, מצא שפה משותפת עם טליק מפקד הגייס ועם דדו אלוף הפיקוד, ובמקביל לעיסוקיו בארגון החטיבה החדשה החל להיות מעורב בהפעלתם המבצעית של צוותי הטנקים בתקריות האש.

בגדוד 52 שהועבר תחת פיקודו, דרש פלד להפסיק את תחלופת הצוותים הלוחמים חלק ב"תקריות" הללו, והורה לייעד לכך ארבעה צוותים קבועים. בתחילה היו אלו צוותים מהפלוגה המבצעית של לפידות, אך כיוון שאנשיה היו בסוף שירותם הסדיר, החליפו אותם ביולי צוותים מהפלוגה של שילה ששון, שסיימה את אימון ההקמה והפכה למבצעית.

בבחירת הצוותים הושם דגש על איתור התותחנים הטובים ביותר. התותחן הראשון שנבחר היה יצחק קררו, שהתבלט ביכולותיו כבר בעת האימונים. שילה עצמו, שנודע בכינוי "עין הנץ", החל בתקופה זו ללוות את הצוותים ולשמש בתקריות כבקר אש המסייע מהקרקע בתיקוני הירי לתותחנים ולמפקדי הטנקים.

תוכנית ההטיה הסורית

שילוב החשיבה השריונאית של טליק, דדו ופלד, היה פורה מאוד והניב טכניקות ירי, ששיפרו את מהירות הפגיעה של הטנקים ואת יכולת בקרת האש של התותחנים והמפקדים. אחת הטכניקות שהוכנסה היתה "ירי בצמדים", כאשר "הצמד" הורכב מטנק שרמן וטנק צנטוריון, שהיו יורים יחד על אותה מטרה. השוני בסוגי הפגזים שירה כל טנק והשוני באפקט הפגיעה של כל אחד מהפגזים, אפשרו לתותחנים, למפקדי הטנקים ולמ"פ שהוצמד לכל "צמד" כזה כבקר אש קרקעי, לאתר את נקודת הפגיעה של כל טנק ולסייע בתיקוני האש הנדרשים.

הפעילות כנגד תוכנית ההטיה הסורית, שהחלה בנובמבר 1964, צברה תאוצה במהלך שנת 1965. בחודש מרץ נפגעו הכלים שעבדו במורדות הר דב, ובעקבות הפגיעה בהם הרחיקו הסורים את העבודות למרחק שנראה להם כאילו הוא מחוץ לטווח הירי של הטנקים – לאיזור בית המכס שמעל גשר בנות יעקב. למרות המרחק של כשישה ק"מ, נפגע בחודש מאי הציוד גם כאן.

משחקי החתול והעכבר נמשכו, ושוב הרחיקו הסורים את העבודות לאיזור קובת קרעה שמול גזרת כורזים, והפעם למרחק של כ-11 ק"מ. מרחק זה היה אז בקצה טווח הארטילריה של צה"ל, והוחלט לנסות לבצע "ירי עקיף" של טנקים, שיירו לטווחים הארוכים אליהם לא מיועד לירות תותח הטנק.

הניסוי הצליח ופותחה טכניקת ירי מתאימה, שהסתייעה בבקרת אש ממטוס פייפר שהיה באוויר. לאחר אימון צוותי הטנקים בנגב וביצוע הכנות לירי, שכללו רמפות משופעות מאדני עץ של פסי רכבת עבור הטנקים היורים על ציוד ההטיה, התחוללה ב-12 באוגוסט "תקרית" בהיקף נרחב (מבצע מוקד). במהלך "התקרית" נפגעו כמה טנקים סורים שהיו במוצבי שפך הירדן, ונפגע ציוד ההנדסה הסורי שעבד במרחק של 11 ק"מ (טווח שטנקים מעולם לא ירו אליו קודם לכן).

היתה זו התקרית הראשונה בה נטלתי חלק. הפעם לא שיחק לנו המזל עד הסוף. במהלך התקרית **[ראו כאן – הצלף והמג"ד]** נפגע אחד מטנקי הצנטוריון בו שימש האלוף טל כותחן וסא"ל אושרי, מג"ד 82, ששימש כאן כמפקד הטנק נפצע קשה מאוד בראשו.

"תקרית" ג'לבינה 1966 (חלקת ה-120 דונם)

לאחר התקרית הגדולה בכורזים באוגוסט 1965, האטו הסורים את קצב העבודה באיזור קובת קרעה. בסתיו של אותה שנה העבירו את כל הציוד לאיזור עבודות חדש ומרוחק הרבה יותר – לעין סופירה שממזרח לכינרת, במרחק של כ-19 ק"מ. מאחר שהעבודות בתוכנית ההטיה של סוריה נמשכו, היה זה רק עניין של זמן עד שתנסה ישראל פעם נוספת להפסיקן.

החורף הגיע ואיתו השאלה כיצד להגיב על המשך העבודות של הסורים, שהתנהלו במרחק רב כל כך. הפיתרון הזמין ביותר היה בהפעלת מטוסי חיל האוויר, אך בפני הצמרת המדינית/ביטחונית עמדה השאלה כיצד לעשות זאת מבלי שישאל תיחשב כתוקפן בעיני משקיפי האו"ם, שהיו מדווחים על הנעשה בשטח ישירות למועצת הביטחון.

גם הפעם החליטה הממשלה לקבל את המלצת צה"ל ולהשתמש להתנעת "התקרית" בעבודות שיבוצעו בשטח מפורז, שזכה לכינוי "חלקת 120 הדונם", ונמצא בשוליים המזרחיים של עמק החולה, מתחת למוצבי דרדרה, ג'לבינה ותל הילאל.

מניסיון העבר, כמעט כל כניסה לשטח זה היתה מתפתחת לתקרית נרחבת ולא פעם הופגזו במהלכה היישובים הסמוכים – חולתה, יסוד המעלה, גדות, משמר הירדן ואחרים. מכיוון שמדובר היה בחלקה בעייתית ועל מנת להימנע מהצורך להיכנס אליה כל פעם מחדש, הוחלט להכין את השטח לנטיעה של עצי אקליפטוס, דבר שיחסוך את הצורך בכניסה לשטח בעתיד. היה ברור כי פעילות זו לא תעבור בשקט ועל חיל האוויר הוטל לשתק את מקורות האש הסורית, במידה ותיפתח על היישובים, ותוך כדי כך לפגוע ולהשמיד את הציוד ההנדסי בתוואי ההטיה. בישיבת הממשלה שעסקה בנושא אמר ראש הממשלה אשכול: "בשביל האווירונים, עשרה ק"מ נוספים זה עניין של רגע או שניים."

מיקום חלקת 120 הדונם

"חלקת ה-120 דונם" היתה חלקה מאורכת שנפרשה מצידו המזרחי של כביש צר, שחיבר את גדות עם גונן ונסלל עם סיום ייבוש אגם החולה. במהלך סלילתו נהרגו מאש הסורים שבעה פועלים של מע"צ (מחלקת עבודות ציבוריות), ומכאן קיבל הכביש את שמו – "כביש מע"צ" או דרך הביטחון. הכביש שימש בעיקר לתנועה של חקלאים, שעסקו בעיבוד אדמות החולה. מכיוון שהיה קרוב מאוד למוצבים הסורים, ניטעו משני צדדיו שדרות עצי אקליפטוס, שנועדו להסתיר את תנועת החקלאים וכוחות הביטחון.

הכביש עבר את הירדן מצידו המערבי לצידו המזרחי על גשר ביילי ("גשר הפקק"), שהונח בקצה הדרומי של אגם החולה, מעל ערוץ הירדן שנחפר והועמק כחלק מפעולות הייבוש. הגשר היה חשוף לתצפית מהמוצבים הסוריים גלבינה ודוריג'את, ולמשקיפי האו"ם שישבו בגלבינה.

ההכנות לתקרית החלו בראשית פברואר 1966 וכללו תצפיות על מוצבי גלבינה ותל הילל, איתור ולימוד מיקומם של כלי הנשק השונים, בחירת מיקום לעמדות הטנקים וכלי הנשק האחרים, ועוד פעולות רבות אחרות.

במוצב תל הילל אותרו עמדות הנק"ל ועמדת תול"ר אחת, אשר קרבתו המסוכנת לשטח העבודות הפכה אותו למטרה מועדפת. בגלבינה, שהיה מוצב גדול הרבה יותר, אותרו בנוסף לעמדות הנק"ל שני טנקים ועמדת תול"ר נוספת. בתכנון עמדות הטנקים לפני התקרית, נלקחה בחשבון המגבלה של טנקי הצנטוריון, שאינם יכולים לעבור על גשר הפקק בגלל רוחבם ומשקלם. הוחלט להעביר על גשר הביילי שני טנקי שרמן, כדי להציבם בשדרת האקליפטוסים של כביש מע"צ ממזרח לירדן, ולמקם שני צנטוריונים בעמדות ממערב לירדן.

העברת טנקי השרמן על גשר הפקק לא היתה פשוטה, בגלל קרבתו למוצב גלבינה והיותו חשוף. הרעש של שרשראות הטנק על קורות העץ של הגשר וחריקת מבנה הברזל שלו, נראו לנו כבעיה הדורשת תשומת לב מיוחדת. כדי לבחון את עוצמת הרעש, תרגלנו מעבר כזה על גבי גשר ביילי במרכז הארץ. ראינו שנסיעה רצופה בהילוך ראשון ללא גז, גורמת להרבה פחות רעש מהמצופה.

הטנקים הועברו מספר לילות לפני מועד "התקרית", ובעת המעבר על הגשר הופעלו רעשי רקע במקומות אחרים, כדי שייטו ממנו את תשומת הלב. שני הטנקים שהועברו הוסתרו תחת רשתות הסוואה ממערב לכביש מע"צ, על "דרך החביות" הוותיקה שחיברה בעבר את חולתה עם היאחזות הנח"ל באשמורה.

עמדות הטנקים נחפרו בשדרת האקליפטוסים המזרחית של "כביש מע"צ", שתעלת הניקוז המזרחית של מפעל ייבוש החולה הפרידה בינה לבין חלקת ה-120 דונם. חפירת העמדות חייבה לעקור מספר עצי אקליפטוס בשדרה זו, כדי שניתן יהיה להכין מחפורת שתאפשר לטנק לנוע בתוכה מהכביש, להוציא את התותח בין שני עצי אקליפטוס בשורה הקדמית – ולירות.

דרך מע"צ, כיום כביש 918

כמובן שהיה בכך סיכון גדול מכיוון שהמרווח בין האקליפטוסים בשורה הקדמית הגביל את יכולת הציוד של הטנק ואת יכולת בחירת המטרות. מסיבה זו נחפרה עמדה אחת בזווית שתאפשר לאחד הטנקים לירות על התול"ר בתל הילאל, ועמדה שנייה בזווית שתאפשר לטנק האחר לירות על הטנק הצפוני במוצב ג'לבינה. הטנק בצידו הדרומי של מוצב ג'לבינה הושאר לטיפול הצנטוריונים.

כמו בכל "התקריות" היו מפקדי הטנקים קצינים. על טנק השרמן שנועד לטפל בתל הילאל פיקד ישראל גוטמן (גוצי) מקיבוץ מעגן. אני הייתי מפקד הטנק השני. התותחן בצוות שלי היה יצחק קררו (תותחן מעולה מהליגה של שלום כהן, שזכה לפרסום באותה תקופה). המ"פ שנועד לשמש כבקר קרקעי שלנו היה שילה ששון. את הזמן עד למועד "התקרית", העברנו בהמתנה תחת רשתות ההסוואה. מדי פעם ניגשנו לצפות על השטח מהעמדות הריקות.

מועד "התקרית" נקבע ל-13.2.1966. בסיום שערך דדו בעמדות הירי ביום שקדם לתקרית, הצבענו בפניו על בעיה שהציקה לנו ולא התאפשר לנו לבדוק אותה: האם הטנקים לא ישקעו בתוך העמדות שנחפרו באדמת החולה הרטובה?

הפיתרון שהציע אחד הקצינים שליוו אותו היה לרפד את קרקעית העמדות בגזעי האקליפטוסים שנעקרו, כדי שימנעו את השקיעה. הפיתרון התקבל וחלק מגזעי האקליפטוס שנעקרו הונחו על קרקעית העמדות. כמו בכל הלילות שקדמו לתקרית, אובטחו העמדות על-ידי חיילי גולני שביצעו מארבים באיזור.

מאחר שהוחלט לכוון את תחילתה של "התקרית" לשעות הבוקר המאוחרות, בהן השמש כבר אינה מסנוורת, כונסה בבוקרו של היום ועדת השרים לענייני ביטחון כדי לאשר את הפעולה ממש לפני תחילתה. בישיבה הסביר אשכול לנוכחים, כי קיימת סבירות גבוהה שעל ירי טנקים וארטילריה על מוצביהם, ירחיבו הסורים את מעגל התגובה ויירו על יישובים ישראלים. במקרה כזה, יפעל חיל האוויר נגד מקורות הירי, ובהזדמנות זו כדבריו – "האווירונים יטעו' ויגיעו לטרקטורים שעובדים בהטיה."

גשר הפקק לאחר מלחמת ששת הימים [מאלבום משפחת דורין]

בדיון שהתפתח בעקבות דבריו, אושרה הפעולה הקרקעית, אך לחיל האוויר אושר במקרה של ירי על יישובים לתקוף בשלב הראשון רק את מקורות הירי. לגבי פגיעה בצידוד ההטיה, הוחלט כי יידרש אישור נוסף של ראש הממשלה.

קפה של בוקר הוכן מחוץ לטנקים, שרשתות ההסוואה עדיין לא הוסרו מהם. מזג האוויר היה נאה, אבל הקור של פברואר בסביבה הלחה של החולה היה חודר עצמות. שכבות הלבוש החורפי ובעיקר המעילים שלבשנו, סירבלו את אפשרות התנועה.

מעל המעילים חגרנו רתמות חילוץ (כמו של סנפלינג) עם ידית משיכה בצווארון. רתמות שפותחו כלקח מהתקרית באוגוסט, בה היה קושי לשלוף את סא"ל אושרי מהטנק לאחר שנפצע (הרתמה החיצונית הזו, התפורה היום בתוך סרבל הטנקיסטים, היתה הסיבה העיקרית להכנסת הסרבל עם הרצועות הפנימיות ללבוש חובה, לאחר שהסתבר בכמה אירועים, שרתמת החילוץ הנחגרת על הבגדים מסתבכת בכל דבר בולט בצריח, ומספר אנשי צוות נפצעו כתוצאה מכך).

המחלקה המיוחדת בגדוד 52 בשנת 1966. אבישי הדרי עומד מימין. במרכז עם כומתה המ"פ ששון שילה

בשעות הצהרים הוכנס טרקטור לחלקה, וממוצב ג'לבינה נשמע צרור ראשון של ירי מקלע כבד. קיבלנו הוראה לקפל רשתות הסוואה ולנוע לכיוון העמדות. נענו על דרך החביות, שנשללה עוד בשנות ה-50 על גבי חביות שהונחו על קרקעית האגם. הדרך הזו שבאה מכיוון חולתה, חצתה את כביש מע"צ והמשיכה מעל תעלת הניקוז המזרחית למוצב אשמורה (כיום חניון קק"ל).

הגענו עם הדרך לכביש מע"צ והתפצלנו. העמדה של גוצי היתה כ-200 מטר מצפון לדרך החוצה את כביש מע"צ, והעמדה שלי כ-100 מטר מדרום לה.

כשהתחלתי לרדת מהכביש לעמדה החפורה, הרגשתי כי הקרקע לא יציבה. חשבתי שזה בגלל גזעי העץ שהונחו בתוכה, אבל אז שמעתי את גוצי מזהיר אותי בקשר לא להיכנס לעמדה, כיוון שהוא נכנס לעמדה שלו ושקע בה למרות בולי העץ. מהדיווח שלו הסתבר כי ניסיונותיו להיחלץ לאחור, גרמו לו לשקוע עמוק יותר, והוא תקוע כל כך עמוק שלא יוכל להיחלץ בכוחות עצמו, ללא גרירה, ובוודאי שלא להגיע למצב של ירי. הספקתי לעצור בטרם שקעתי גם אני בעמדה. לאחר כמה ניסיונות הצלחתי להיחלץ לאחור.

ברשת הקשר אפשר היה לשמוע את הלחץ בחפ"ק שהתמקם לא רחוק מאיתנו, ובו ישבו רבין, דדו, טליק ומוסא פלד. שני הטנקים לא יכולים לירות מעמדותיהם והטרקטור העובד בשטח מתקרב לתל הילאל ומסתכן בפגיעה מהתול"ר. ידעתי שהמקום היחידי שבו יש פתח בין האקליפטוסים, שממנו אוכל לירות לכיוון תל הילאל, הוא הקטע החשוף שבו דרך החביות חוצה את תעלת הניקוז המזרחית.

הודעתי בקשר שאני מחליף עמדה ועובר לשם. הגעתי אל הדרך החוצה וראיתי שאנחנו חייבים להתקדם לכיוון התעלה המזרחית, כדי שנוכל לירות לכיוון תל הילאל, שעדיין היה מוסתר על-ידי העצים. היה לי ברור שבנקודה בה הוא ייחשף אלינו, אנחנו לגמרי חשופים אליו בטווח קצר מאוד, והשאלה היא מי יהיה זריז יותר ויירה ראשון.

את מספר המטרים המועט על הדרך החשופה עשינו לאט ובמתח רב. ברגע שהתגלה התול"ר ירינו פגז ראשון, שאומנם לא פגע, אבל הפתיע את צוות התול"ר, שהיה מרוכז בטרקטור. פגז מהיר שירינו מייד אחריו התפוצץ על יד התול"ר ושיתק אותו, והפגז השלישי השלים את העבודה.

הירי מהדרך חשף אותנו חלקית לטנק הסורי, שהיה בחלק הצפוני של מוצב ג'לבינה. הטנק הזה ירה פגז שהחטיא אותנו, אבל לירות אל הטנק הזה לא יכולנו כיוון שהיה עץ שהפריע לצידוד. עשינו רוורס מהיר חזרה לכביש מע"צ כדי להתנתק מהטנק הסורי, אבל הסורים לא ויתרו והחלו להפגז את המקום במרגמות כבדות. חלק מהפגזים פגעו בענפי האקליפטוסים והתפוצצו בגובה, דבר שהפך את ההפגזה למסוכנת הרבה יותר.

תקרית ה-120 דונם, 1966 ["על המשמר"]

אחד הפגזים פגע בעץ בקרבת הטנק. מעוצמת הפיצוץ התעקם מדף כיפת המפקד ונסגר עליי, כשאני עם חצי גוף בחוץ. נלכדתי לחוץ על-ידי המדף העקום של כיפת המפקד, מבלי יכולת לפתוח אותו ולהשתחרר. שכבות הבגדים והמעיל שלבשתי הצילו את צלעותיי ממעיכה מוחלטת. משענת כיסא התותחן עליה עמדתי, נשברה בעת הפיצוץ ונשארתי לכוד בפלג גופי העליון, כשרגליי באוויר בתוך הצריח ואני בקושי מצליח לנשום.

הצוות שנזרק בתוך הצריח מעוצמת הפיצוץ, התאושש וניסה לעזור לי. הטען-קשר ניסה להניח את רגליי על סל התותח, כדי שלא אהיה תלוי באוויר והתותחן צודד את התותח הצידה כדי לאפשר לנהג ולמקלען לפתוח את תאיהם ולצאת.

צידוד התותח סיבך את המצב עוד יותר. רתמת החילוץ של הטען-קשר נתפסה בצידוד והוא נפצע קשה בידו בעת שניסה לשחרר את הרתמה. גוצי, מפקד הטנק השני, שהגיע אלינו ברגל כדי לארגן את חילוץ הטנק השקוע שלו, הבחין בנעשה, טיפס על הטנק ובעזרת "מפתח הכיס" (שם היתולי למוט ברזל גדול וכבד ששימש למתיחת זחל הטנק) הצליח לשחרר קצת את המדף העקום ואני נפלתי לתוך הצריח, על התותחן והטען-קשר הפצוע.

לאחר שהתאוששתי ולקחתי טיפת אוויר התחלנו לטפל בטען-קשר הפצוע ובחילוץ מהטנק. ההפגזה לא פסקה לרגע. לאחר שפונה הטען-קשר, נשאר איתי גוצי בטנק כדי להחליפו. בינתיים, הצנטוריונים שהיו מעברו השני של הירדן, פגעו בטנק שהיה בחלק הדרומי של ג'לבינה, אבל לטנק בחלק הצפוני לא היתה להם זווית ירי.

בעזרת פטיש 5 קילו נאלצנו לשבור את מדף כיפת המפקד שיצא מכלל שימוש, כדי לפתוח אותו לגמרי. המקלע שהיה על הצריח וכל הזיזוד החיצוני עפו מהטנק כתוצאה מפגיעת פגזי המרגמות, ומה שנשאר מבחוץ היו שכבות של פיח ופגיעות מרסיסים בכל מקום.

בעוד ההפגזה נמשכת, חזרנו לעמדה שהוכנה מראש, אשר רק ממנה ניתן היה לירות על הטנק בחלק הצפוני של ג'לבינה. חששנו שנשקע במחפורת אם ניכנס אליה, וכדי למנוע זאת החלטנו להכניס לעמדה גזעי עצים נוספים. מהר מאוד הסתבר לנו שזה כלל לא פשוט. מדובר בגזעים כבדים, שלא היו לנו כלים לחתוך אותם. בתחילה ניסינו גוצי ואני לגרור לבד את הגזעים, וכשלא הצלחנו, יצאו אנשי הצוות האחרים מהטנק ובכוחות משותפים גררו כמה מהם לעמדה.

עכשיו, כשמצא קררו את המרחק (הרב, צריך לומר) משמאל לצלב, בו עליו לירות כדי לפגוע, חזרנו על כך עוד פעמים מספר, עד שהטנק הסורי התלקח. השמחה ברשת הקשר בה עקבו אחרי הירי הבלתי שגרתי הזה היתה גדולה. לאחר שהטנק בער, המשכנו לירות באותה שיטה ובאותה זווית מטורפת שבה עמדנו, והשמדנו מטורות נוספות.

הטאנקים הסוריים בערו במור

שוב התנכלו הסורים לעבודות החריש ב"חלקת 120 הרוגם" וזכו במהלומה ק
תותח לארתע ונפגעים אחרים * טרקטוריסט ישראלי נפצע קל

— נאח יעקב ארו —

סופר "מערים" בגליל

שני טנקים סוריים, מרגם
"פאנצ'ר" גרמני, שהיו מחזיקים
פריים בעמדות טובה במוצב
גלילינה, עמדות מקלע "גור"
ריאנוב" בתל-היראה, עמדי
דות מקלע בגלילינה ותותח
להא רתע בתל-היראה —
הישגנו אתמול באש כזו
הות צה"ל, בעת התקרית הי
המורה ביותר בעמק החור
לה, מאז הפגזת ישובי האי
זור ב-1958.

הסורים שביקשו למנוע עי-
בוד "חלקת 120 הרוגם" בגיור
דת אשמורה נכשלו במשי-
מתם. החריש הושלם אתמול
ב-12.30 בצהריים. לכווחינו לא
נגרמו אבדות, מלבד הטרק-
טוריסט שנפצע קל ברגלו ו-
אושפו בבית החולים. הטרק-
טור נפגע קל.

אתמול בשעות הערב, עדיין
התאבך עשן מעל לטנק הסורי
רי שנפגע במוצב גלילינה ה-
צפונית. בעזרת משקפת טלסק-
ופית אפשר היה להבחין הי-
טב בשלוש פגיעות ישירות
בצריחו של טנק שני, במרכז
הכפר.

רק בשעה 1 בצהריים חדלו
הסורים לירות — וזאת לאחר
הודעתה של ישראל — שי-
הועברה באמצעות ועדת שבי-
הת הנשק — כי הפסקת האש,
שנקבעה קודם על ידי האו"ם,
תיראה כמבוטלת וכוחותינו
יסעלו לפי ראות עיניהם,
אם לא תופסק כליל האש הי-
סורית.

הורעה חד-משמעית זו
"הוכחה" על ידי הסורים
והם נצרו נשקם בתום 130
דקות של אש.
"חלקת 120 הרוגם", שאותה

עמדו להתחיל לעבד אתמול
בבוקר — מועדת לפורענות.
מדי שנה מנסים הסורים למי-
נוע עיבוד השטח. אדמות אלו
שייכות לחברת הכשרת הישוב
ומעובדות על ידי הקלאים
ישראלים ברציפות, זה שנים,
ב-31 בדצמבר 1964, בלשלו
טרקטורים על החלקה והחלו
בחריש, פתחו המוצבים הסורי-
ריים באש והרגו את סטיפן
הורגפלד, מקריית שמונה. ב-
עקבות אותה תקרית ציין יו"ר
ועדת שביתת הנשק ישראל-
סורית, כי "ידוע לנו שהעביר
דה בשטח זה אינה מהווה
עיבוד חדש".

אך נראה, כי הסורים
לא התחשבו בדו"ח זה.
אתמול בשעה 10.25 יצא
טרקטור ישראלי אל החל-
קה והתחיל לחרוש בה.
בשעה 10.45, פתח גור-
צב תל-היראה, המתנשא

הילדים והנשים
לשים.
הסורים התלו
האש. תוחה ללא-
הילאל פלט פגז ל-
טור. אותו זמן נכ-
טרקטור שני. שניה
החלו חוצים הלך.
החלקה המאורכת.
אותה עת פתח
הצפוני, הממוקם
בוצרת בגלילינה. מ-
נוגים מאותו מוצב
רסס את השטח.
או גיחנה פקודת
קיסטים של צה"ל.
כומחות השחורות
הם לעבד "הטנק
טוח נאמד. הכוח
"אל" ופקודת האש
קד בענתה בכול.
הקאנצ'ר המי
גז אחד בלבד
המאור. הוא

אש על גלילינה. מעריב 14 בפברואר 1966

התערבות האו"ם הפסיקה את הירי ונוכחות המטוסים הרתיעה כנראה את הסורים, שנמנעו מלירות על היישובים. אומנם המטרות בגלילינה ותל הילאל נפגעו, אך המטרה להשמיד את הציד ההנדסי שעבד בתוואי ההטיה הסורי על-ידי חיל האוויר לא הושגה.

קולות הירי והפיצוצים נשמעו בכל אצבע הגליל. לאחר שפסקה האש יצאו תושבים רבים לצפות בשני הטנקים הסורים שהמשיכו לבעור ולהתפוצץ עוד שעות רבות.

עם רדת החשיכה חילצנו את הטנק של גוצי ששקע, ובמהלך הלילה העברנו את הטנקים חזרה למחנה פילון בראש פינה, שם היו מאוחסנים.

המסעדה העגולה כיום

למחרת אחר-הצהריים הגיע אלינו למחנה פילון שליח שנשלח על-ידי בעל המסעדה העגולה הנמצאת בקומה השנייה של תחנת "דלק" בצומת ראש פינה. הבחור הזמין אותנו לארוחת ערב שעורך לכבודנו בעל המסעדה.

ההזמנה הפתיעה אותנו. בשעה היעודה ירדנו למסעדה עם המ"פ שילה ששון בטנדר הוויליס שלו. במסעדה קיבל אותנו בשמחה רבה בעל המקום והודיע לנו שהכין לכבודנו תבשיל מיוחד – ג'לינה בתנור. היה טעים.

כעבור עשרה ימים זומן הצוות ללשכתו של מוסא פלד, שהיה בעת "התקרית" בחפ"ק שהתמקם לא רחוק מאיתנו. בטקס קצר בלשכה, קיבל כל אחד מאיתנו מעטפה ובה מכתב מודפס על נייר משרדי פשוט, המציין לשבח את פעילות הצוות בתקרית זו. שמחנו.

איש לא קרא עד אז לצוותי הטנקים, שלקחו חלק בתקריות "המחלקה המיוחדת". השם הזה דבק בנו בעקבות הצל"ש שהעניק לנו מוסא פלד לאחר תקרית ג'לינה, ובו כתב: "ציון לשבח לצוות הטנק מהמחלקה המיוחדת בגדוד 52".

מפקד חטיב

לשכת

חי -

ד' אדר

27 חב'ר

צ י ו נ ל ש ב ת

1. הנני לציין לשבת את צוות השנק בהמחלקה המיוחדת מפלוגה ב' בדוד 52, על היעילה והמושלמת בעת קרב.

2. בתאריך 13 פבר' 66 השמיד צוות זה שנק טורי ומטרות אויב בגזרת אשכול.

3. ואלה שמות המפקדים והחיילים שהשתתפו בקרב -

א.	933192	סג"מ	חורי אבישי;
ב.	496768	סג"מ	גוסמן ישראל;
ג.	940662	רב"ט	קדו יצחק;
ד.	940958	רב"ט	עבדו אלעזר;
ה.	941085	טר"ט	ארטישנינו מריאן;
ו.	939310	רב"ט	קוזיקר יוסף;

משה פלד -

מפקד

חשבון לא סגור: תקרית האון – 30.03.1966

המטרה העיקרית של תקרית ג'לבינה לא הושגה. הסורים נמנעו מהרחבת מעגל הירי אל היישובים שסביב איזור התקרית וחיל האוויר לא הופעל להשמדת ציוד ההטיה הסורי, כחלק מהתגובה על ירי כזה.

בפיקוד צפון חיכו לעיתוי המתאים כדי לחזור ולהתניע "תקרית", שתאפשר לחיל האוויר לפגוע בהטיה הסורית. לא היה צורך בהמתנה ממושכת. שורה רצופה של אירועים התרחשו בימים הבאים לכל אורך הגזרה, מהמפורז הצפוני ליד דן, דרך המפורז המרכזי מגונן עד אלמגור, ועד למפורז הדרומי באיזור האון/תל קציר. אירועים אלו כללו ירי על עובדים בשדות, מיקוש דרכים, חבלה בתשתיות חקלאיות, ירי על סירות דייג בכינרת וחדירת עדרים סורים.

ידיה של ועדת שביתת הנשק (ועש"ן) הישראלית-סורית מלאו עבודה. פקחי האו"ם התרוצצו מאירוע לאירוע מבלי יכולת להשקיט את השטח.

התגובות על אירועים אלו, דרשו העברת טנקים מהירה מסככת האחסנה במחנה פילון לגזרות השונות לאורך הגבול הסורי, דבר שהפך להיות מורכב ומסובך בעיקר בגלל קטע הכביש הצר והמפותל שבין צומת עמיעד לטבחה, שהיה אז ציר התנועה העיקרי לאצבע הגליל. מובילי הטנקים המיושנים של צה"ל התקשו להתמודד עם קטע הכביש הזה, ולכן הוחלט לקצר את טווחי ההובלה ולאחסן לצורך תגובה מהירה בשטחים המפורזים בעמק הירדן שני טנקי שרמן ושני טנקי צנטוריון נוספים במחנה נח"ל 902, ששכן בחצר כינרת.

ב-29 למרץ 1966 הסלים אירוע ירי ממוצבי חירבת ביטין ועמרת עז א-דין (היום מבוא חמה) לכיוון חלקה 53 המצויה בסמוך מאוד לקיבוץ האון, מצידו המזרחי של הכביש לעין גב. באירוע זה נפצע הטרקטוריסט שמואל שפי, חבר קיבוץ האון, ועל אירוע זה הוחלט להגיב בצורה חריפה על-ידי הפעלת טנקים.

להחלטה על התגובה החריפה היו מספר שיקולים. ראשית, היה זה שבוע לפני פסח וברקע פסטיבל עין גב המסורתי, המביא תנועה רבה של מבקרים בכביש לקיבוץ. תגובה חריפה תבטיח שקט לפרק זמן מסוים באיזור הבעייתי הזה, שבו הסורים משקיפים על הכביש ממרומי המצוק.

באדום: חלקות המריבה של קיבוץ האון

שנית, קיימת סבירות גבוהה שקירבת החלקה לקיבוץ האון, תרחיב את האש הסורית גם לתחומי המשק והדבר יאפשר התערבות של חיל האוויר, שיוכל באותה הזדמנות לפגוע גם בצידוד ההנדסי העובד בתוואי ההטיה הסורי, הפעם בזירה קרובה הרבה יותר לאתר העבודות הסוריות.

את הימים שלפני התקרית עשינו במחנה פילון ליד ראש פינה, בכוננות ליציאה מיידית לגזרת חולתה, שהתחממה מאוד בעקבות "התקרית" בחלקת 120 דונם.

ב-29 לאפריל בשעות אחה"צ קיבלנו פקודה לעזוב הכל ולהוריד מיד שני צוותים לבסיס הנח"ל בחצר כינרת, כדי להכין שני טנקים לפעילות מיידית. נדחסנו כולנו בצפיפות רבה בארגז טנדר הוויליס של המ"פ שילה ששון, ולאחר שסגרנו את הברזנט האחורי (מחשש לעינא בישא של המשטרה הצבאית) יצאנו לדרך.

באחד הסיבובים בין צומת עמיעד לחוות ורד הגליל איבד הטנדר העמוס מעל המותר את אחיזתו בכביש והרגשנו כיצד הוא מתהפך "בסלאו מושן" ונעצר, כשהוא מונח על הגג. למזלנו, הצפיפות הרבה בארגז הטנדר וההתהפכות האיטית מנעו פגיעה רצינית. התגלגלנו אחד על השני והברזנט שנקשר על פתח ארגז הרכב מאחור שמר עלינו שלא נעוף החוצה. קומנדקר של החטיבה המרחבית, שהיה בדרכו לטבריה ונעצר לידינו לראות מה קרה, "גויס" להסיע אותנו לכינרת. הוויליס ההפוך נשאר לטיפול של הסדנה בראש פינה.

הטנקים בחצר כינרת היו מזוודים ומחומשים, ונותר לנו רק לבצע בהם בדיקות תקינות, נשק, תיאומי כוונות וכד'. כיוון שהאיזור היה אחרי יום של חילופי יריות והאו"מניקים עדיין עברו מדי פעם בכביש, נאלצנו לחכות לחצות הלילה כדי להעמיס את הטנקים על המובילים.

לאחר שנחסמו כל הכבישים באיזור, הועברו הטנקים לקרבת קיבוץ האון. עמדות הירי של הטנקים נקבעו בגבעת תל קציר הישנה, המצויה בין תל קציר להאון. מכיוון שלא היה ברור כיצד תתפתח התקרית ואם נגיע למצב שניתן יהיה לעשות שימוש בטנקים, הם לא הוצבו בעמדות הירי, אלא במדרון אחורי בשטח מת, שאינו נצפה מכיוון מוצבי הרמה. ליד עמדות הירי שלנו, הוצב לראשונה גם זחל"ם נושא טילי נ"ט צרפתיים. SS11 –

אבטחה של טרקטור משוריין בשדות האון [צלם לא ידוע]

תחילת החריש בחלקה 53 נקבע לשעה 11:00, על מנת ששמש הבוקר לא תסנוור – בעיקר כשמדובר היה בירי על מוצבים המצויים מזרחית לנו ובגובה רב. את שעות הבוקר ניצלנו – שילה ששון, איתן עומרי משער העמקים שהחליף את ישראל גוטמן (גוצי) כמפקד הטנק השני, שני התותחנים ואנוכי, לתצפית על המוצבים שמעלינו, בניסיון לאתר את עמדות הטנקים שהיו בהם. במוצב עמרת עז א-דין איתרנו בקלות טנק שעמד בתוך עמדה בנויה, כאילו לא ניסו כלל להסתירו או להסוותו. עמדות של טנקים אחרים לא זיהינו בשלב זה, למרות שסומנו במפות המודיעין של הפיקוד שהועברו לשילה ששון. בשעות הבוקר המאוחרות, עוד בטרם הוכנס הטרקטור והחלה התקרית, אירעה התקלה הראשונה. סביב זחל"ם טילי הנ"ט התקבצה קבוצה של קצינים בכירים, שרצו לראות את "הפלא החדש". צפינו בהם ממקומנו וראינו מישהו על הזחל"ם מסביר להם משהו בהתלהבות רבה. את דבריו לא יכולנו לשמוע בגלל המרחק. בעוד הוא מדבר, הופעל לפתע אחד הטיילים והתרומם בסיבוב מעגלי לגובה רב מעל הכינרת. ניתן היה לעקוב אחר מעופו, שהיה כמו כדור נותב. החרדה היכן יפול הטייל היתה גדולה, אך למרבה המזל הוא לא המשיך במעופו לטבריה, או לאחד הישובים בסביבה, אלא סיים את הסיבוב בנפילה למימי לכינרת.

האירוע הזה דרך את המערכת, למרות שלא היה ברור אם הסורים הבחינו בטיל או לא. קיפלו במהירות את רשתות ההסוואה, אך עדיין לא עלינו לעמדות וחיכינו לראות האם יגיבו הסורים באש.

התגובה הסורית לא איחרה לבוא. עוד בטרם הוכנס הטרקטור לשטח, נחת מטח מדויק של פגזי מרגמה על האיזור המוסתר בו שהו הטנקים. עזבנו את המקום שבו היינו ועברנו לעמדות המתנה מוסתרות במקום אחר. מטח פגזי המרגמה ליווה אותנו גם למקום החדש, כאילו מישהו צופה בנו ומכוון את אש המרגמות. זה נראה מוזר, ושוב נאלצנו לשנות מקום ופגזי המרגמה רודפים אחרינו.

בחפ"ק הבינו שמישהו כנראה צופה בנו מאחור ומוסר לסורים על מיקומנו. "החשודים" המידיים היו אנשי האו"ם, שלא פעם היו צופים על הגזרה מתצפית הנוף המצויה עד היום בשולי הכביש העולה מהמושבה כינרת, לא רחוק מצומת אלומות. רכב שנשלח לצומת אלומות מבסיס הנח"ל בחצר כינרת, דיווח כי בתצפית ליד הכביש עומד רכב וויליס של האו"ם ולידו או"מניק עם משקפת, שצופה על השטח ומדבר בקשר. לא עבר זמן רב ומשאית שנסעה במורד הכביש "איבדה לפתע" את הבלמים והתנגשה ברכב האו"ם. אש המרגמות פסקה.

משקיף או"ם צופה על איזור דרום הרמה

הפגיעות שלנו היו מדויקות ואף ראינו חלקים מהטנק הסורי מתעופפים באוויר, אבל הטנק לא התלקח. טליק נכנס לרשת הקשר שלנו ונתן הוראה להמשיך לירות על הטנק עד שיבער. ירינו מספר פגזים נוספים, שראינו אותם פוגעים בוודאות, אבל הטנק לא רצה להתלקח. עברנו למטרות אחרות וחילופי האש התגברו. לירי המרגמות הצטרפו תותחי 122 מ"מ, שהיו ממוקמים מעבר לקו הרכס. בשולי החלקה נפגע ועלה באש טנדר, ועליו מיכל סולר לתדלוק הטרקטור. הלהבות נראו למרחוק.

טרקטוריסט ישראלי נפצע, טנק סורי נפגע, בחילופי אש קשים שנמ
לסרוגין במשך שעות אחדות ליד משקי האון ותל-קציר, שהופגזו על

תקרית האון במעריב, 30.3.1966

היתה לנו הרגשה של החמצה. מראה של טנק סורי בוער במרומי המצוק של מוצב עמרת עז א-דין **[כתבה על המוצב עמרת – ראו כאן]**, היה בוודאי גורם להרגשת הקלה ביישובי עמק הירדן, כפי שחווינו כמה שבועות קודם לכן בג'לבינה. אבל למרות הפגיעות המדויקות, הטנק לא התלקח. האכזבה היתה גם מנת חלקם של טליק ודדו, שהגיעו אלינו כשהוכרזה הפסקת האש וניסו להבין מה קרה. טליק רתח מזעם על שלא המשכנו לירות על הטנק ודדו ניסה להרגיע אותו ואמר לו שבפירוש ראו את הטנק נפגע פעם אחר פעם, ומשום-מה הוא לא התלקח.

סוף דבר: השאלה מדוע הטנק הסורי בעמרת עז א-דין לא התלקח, למרות הפגיעות המדוייקות שפגענו בו, לא נתנה לי מנוח. חודשים ספורים לאחר התקרית השתחררתי מהשירות הסדיר. לרמת הגולן הגעתי רק אחרי שנכבשה במלחמת ששת הימים. מלחמה זו סיימתי בבית החולים לאחר **שנפצתי בקרב על קלע**, בצפון הרמה.

כשהשתחררתי מבית החולים והתאפשר לי לסייר ברמה, הגעתי למוצב הסורי עמרת עז א-דין ואז נפתרה התעלומה. הטנק הסורי שבו פגענו היה גרוטאה של טנק פנצר, ללא מנוע וללא מזקו"ם, שהוצב בתוך עמדה מבוטנת כטנק דמה, שנועד למשוך את תשומת הלב שלנו מתותח נ"ט, שהוצב בעמדה מוסווית לא רחוק ממנו והוא היה זה שירה על הטרקטורים.

לשבחם של הסורים ייאמר שהפעם הם הצליחו לעבוד עלינו.